

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.346

10 d'octubre del 2017

SUMARI

- 1 Jaume Corbera Pou ► 100 anys de la simbiosi Alcover-Moll
- 2 David Paloma ► La veu de Fabra
- 3 Pompeu Fabra ► La tasca dels escriptors valencians i balears
- 4 Rudolf Ortega ► Som una sola llengua
- 5 Vanessa Bretxa ► Demografia, política i llengua: la sostenibilitat del català
- 6 Pau Vidal ► Ortografia aplicada
- 7 J. Leonardo Giménez ► Amerar i amarar, allunar i aterrar
- 8 Marta Serra Serra ► La síndrome de l'últim mohicà
- 9 Maria Cucurull ► Entrevista a Mònica Montserrat Grau
- 10 Joan Vilamala i Toni Donada ► Auca de Josep Ruaix i Vinyet

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que recull informacions d'actualitat sobre llengua catalana.

ISSN 2462-7003 Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

1 100 anys de la simbiosi Alcover-Moll

Jaume Corbera Pou

Blog *El do de la paraula*, 17/08/2017

<https://dodeparaula.blogspot.com/2017/08/100-anys-de-la-simbiosi-alcover-moll.html>

«Aquell estiu de 1917 va esser assenyalat per un esdeveniment que podia semblar intranscendent, però que havia de capgirar la meva mentalitat i decidir el curs de tota la meva vida.

»Dia 18 d'agost vaig rebre, de no sé quin superior, un avís perquè em presentàs en el Seminari. Hi vaig anar, i em digueren que pujàs a la saleta-rebedor de les visites importants. En entrar-hi, hi vaig trobar sis o set seminaristes (entre ells el meu germà) asseguts al voltant d'una taula rodona i presidits per un capellà desconegut, que em digueren que era “el senyor Alcover, de Mallorca”. El vaig saludar i em va demanar que m'assegués també a la taula.

»Aleshores m'explicà qui era i per què havia vingut a Ciutadella: era mossèn Antoni Maria Alcover, canonge magistral de Mallorca, i el seu viatge tenia per finalitat arreplegar paraules i frases que li servissin per a un gran diccionari que preparava des de feia molts d'anys. Aquelles paraules i frases, les recollia de boca dels habitants de cada comarca i les apuntava en unes llibretes, de les quals havien de ser copiades després en cèdules que, ordenades alfabèticament, serien la base d'informació per a redactar el Diccionari.

»Vaig comprendre tot seguit l'objectiu de l'enquesta i m'hi vaig abocar amb gust i amb entusiasme. Durant dos dies vaig gaudir molt de donar a aquell personatge tota la informació que m'anava suggerint amb les seves preguntes i amb les respostes dels meus companys sobre el llenguatge menorquí. Aquelles entrevistes amb el famós canonge em van obrir els ulls davant horitzons immensos que jo desconeixia i en els quals endevinava sorpreses que m'atreien amb una força insospitada. Eren els horitzons de tota una vocació d'estudi que estava latent dins mi i que en aquell moment trobava el seu camí i la forma de desplegar-se. Al cap de poca estona de tractar-nos, tots dos ens havíem comprès i compenetrat i havíem establert una mena de complicitat per a un treball que ens uniria amb una afecció comuna i perpètua.»

Amb aquestes paraules tan clares, planeres i elegants, Francesc de Borja Moll comença a *Els meus primers trenta anys (1903-1934)*^[1] el capítol “Conec Mossèn Alcover”. Aquest episodi, ple d'emotivitat per part Moll, és segurament el que més conseqüències positives va tenir en la vida de Moll i, de rebot, en la

filologia catalana i en la cultura del país. Tot just ara fa 100 anys, gràcies a la visita d'Alcover al seminari de Ciutadella i als bons fets que disposaren que aquesta visita fos profitosa (¿us imaginau com hauria estat tot si aquell dia Francesc de B. Moll hagués estat malalt o per qualsevol altra circumstància no hagués pogut trobar Mossèn Alcover?), aquell al·lotet que encara no havia fet els 17 anys entrava en contacte amb l'obra del Diccionari i s'il·lusionava amb l'empresa d'Alcover, fins a tal punt que al cap de tres anys i quatre mesos i mig, el 2 de gener de 1921, entrava al domicili d'Alcover a Palma, al carrer de Sant Bernat, disposat ja a col·laborar amb ell per a fer realitat el Diccionari programat des de principi de segle. A partir d'aquell moment, gràcies a Alcover, que posà tota la seva rica biblioteca filològica a disposició del seu deixeble i que li facilità curssets particulars amb filòlegs de prestigi, com Bernhard Schädell, d'Hamburg, o Wilhelm Meyer-Lübke, de Bonn, Francesc de B. Moll s'endinsà en l'estudi de la filologia romànica fins a assolir una preparació científica que el posà al mateix nivell de filòlegs ja reconeguts, com els esmentats o d'altres, com l'espanyol Ramon Menéndez Pidal, i que li permeté fins i tot superar qui havia estat el seu mestre principal, Alcover.

Sense Moll, potser no s'hauria acabat mai el *Diccionari-català-valencià-balear* (nom adoptat per Alcover per a superar els entrebancs que li posaven, sobretot a València, els ignorants refractaris a la denominació inicial de *Diccionari de la llengua catalana*), perquè Alcover va morir (1932) amb només dos volums publicats, ja amb la col·laboració de Moll; i sense

aquest la filologia catalana no disposaria de les moltes aportacions que hi va fer, ni, per ventura, s'haurien acabat de publicar totes les rondalles mallorquines arreplegades pel seu mestre. I si Moll no hagués seguit les passes d'Alcover, probablement no s'hauria instal·lat a Mallorca, i no hauria fundat l'Editorial Moll, tan important per a la cultura de les Illes, ni hauria mantingut la llibreria "Llibres Mallorca", que durant el franquisme era pràcticament l'únic racó de Mallorca on es podia trobar, per comprar, una relativament abundant quantitat de llibres en català. Ni el 1962 hauria fundat, amb altres, l'Obra Cultural Balear, entitat que ha estat fonamental en el manteniment i la

supervivència de la nostra cultura. Els mèrits acadèmics de Moll varen ser reconeguts amb els doctorats *honoris causa* de les universitats de Basilea (1964), de Barcelona (1975), de Palma (1983) i de València (1984), i tots els seus mèrits intel·lectuals i cívics varen ser recompensats amb nombrosos guardons institucionals a les Balears i a fora, com la Medalla d'Or de les nostres Illes. Aquell dia 18 d'agost de 1917, ara fa 100 anys, va ser, doncs, un dels dies més importants de la nostra història moderna, el dia en què Francesc de Borja Moll Casanovas es va incorporar a l'Obra del Diccionari de la Llengua Catalana i en va assegurar el futur, que era també part essencial del nostre com a poble. No ens podem cansar mai d'agrair a les dues personalitats que protagonitzaren aquell encontre, Alcover, de 55 anys, i Moll, de 13, aquella simbiosi tan singular que s'inaugurà en aquella data i que tan beneficosa va ser per a tots els Països Catalans.

[1] Actualment inclòs dins el primer volum de les seves *Obres completes*, publicat per l'editorial Moll el 2003, a cura de la professora Pilar Perea.

2 La veu de Fabra

David Paloma

El Punt Avui Cultura, 20/08/2017

<http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/1202804-la-veu-de-fabra.html>

El 1933 el lingüista Delfí Dalmau va iniciar la gravació en discos d'una sèrie de lliçons de català. Va voler que la sèrie l'encapçalés la veu de Pompeu Fabra i per a això va convèncer el mestre per gravar-lo.

I què he de dir? Hauríeu de llegir els tres paràgrafs que va publicar el 1918 en el butlletí *Nostra Parla* [recollits a la pàg. 6]. L'article, sense títol, es va acabar convertint en el text insígnia del fabrisme al País Valencià. Fabra va ser coherent i no hi va llegir cap títol, però el text es va fer famós per la primera frase: "Dèiem una vegada a un escriptor valencià". El 1968, amb motiu del centenari

del naixement de Fabra, es va editar un disc de 45 rpm que reproduïa el text esmentat. Fabra va llegir durant dos minuts i mig.

¿I abans, o després, de 1933 hi ha algun altre enregistrament amb la veu de Fabra? Vet aquí la història de la troballa dels dotze segons de la veu de Fabra a Ràdio Barcelona.

Ràdio Barcelona va començar a emetre el 14 de novembre de 1924 des d'un pis de l'hotel Colon, a la plaça de Catalunya. El nombre de programes va créixer des del primer dia, així com l'arxiu de cintes magnetofòniques (10.000), els discos de 78 rpm (12.000) i també els de 45 i 30 rpm (80.000) que la fonoteca de la ràdio va traspasar a la Biblioteca de Catalunya el 1994.

Als anys vint, no hi havia gaire interès a conservar arxius sonors. Els mitjans tècnics, aleshores, tampoc no en facilitaven la tasca. Només es conservaven programes que es poguessin tornar a emetre, com els anomenats *radioteatres*: així es podien omplir hores de programació, sobretot a l'estiu. Tanmateix, la fonoteca va guardar uns pocs programes d'entrevistes, concerts en directe, programes musicals, retransmissions esportives, discursos... i alguns talls de veu.

Llegint un article de F. Xavier Sánchez, del Departament Editorial de Ràdio Barcelona-Cadena SER, vaig descobrir que Pompeu Fabra va participar en un programa sobre "l'esport català". I així vaig anar a parar al tram final d'una de les bobines històriques de Ràdio Barcelona, sense datar, tal com certifiquen Margarida Ullate i Ramon Sunyer, de la Biblioteca de Catalunya. Aleshores vaig recórrer a la col·lecció de guions de tota la programació diària de Ràdio Barcelona, des de l'any 1925 fins al 1946, que es pot consultar en el dipòsit digital de documents de la Universitat Autònoma (físicament es troba a la Biblioteca de Comunicació).

Amb l'ajuda de Mònica González i M. Teresa Santos, de la biblioteca, he pogut saber que, efectivament, hi va haver un programa setmanal a Ràdio Barcelona dedicat a l'esport català. Es titulava *Quart d'hora de l'esport català*. Es va estrenar el 8 de febrer de 1935 a les 8 del vespre. Aquell dia van parlar Joan Roca Alcanyís, Francesc Guàrdia i Riu i Pompeu Fabra, "secretari, vicepresident i president, respectivament, de la Unió Catalana de Federacions Esportives". Se'n conserva un tall final de dotze segons, amb la veu de Pompeu Fabra: http://cadenaser.com/emisora/2014/07/15/audios/1405377856_660215.html

3 La tasca dels escriptors valencians i balears

Pompeu Fabra

Nostra Parla, núm. 7, desembre de 1918

Dèiem una vegada a un escriptor valencià: “Nosaltres, catalans, no desitjaríem altra cosa sinó que emprenguéssiu una obra de forta depuració del vostre idioma, encara que no us preocupéssiu gens d’acostar-vos al nostre català; que tractéssiu de descastellanitzar el valencià i de redreçar-lo i d’enriquir-lo procurant acostar-lo al valencià dels *vostres* grans escriptors medievals. Així, tot fent una obra purament valencianista, us trobaríeu haver fet una obra catalanista, d’acostament al nostre català: elevant la vostra llengua escrita per damunt dels parlars valencians actuals, recolzant-la en el valencià del segle XV, produiríeu un valencià que no seria pas una llengua altra que la catalana nostra, sinó la modalitat valenciana de la llengua catalana, al costat de la nostra modalitat catalana i de la modalitat balear.”

Molts valencians i balears creuen encara que l’obra d’unificació del català escrit suposaria la supeditació de llurs varietats dialectals al català de Catalunya. No, no es pretén de supeditar cap varietat a una altra: es tracta simplement que dins cadascuna de les tres grans regions de llengua catalana es realitzi una obra de depuració, de redreçament de la llengua. Cadascuna d’elles té els seus clàssics dins la nostra gran literatura medieval: que cadascuna els prengui per models per depurar i redreçar la seva varietat dialectal; i això sol faria que, sense sortir-nos els uns i els altres del *nostre* català, ens trobaríem escrivint modalitats no pas molt diferents d’una sola llengua literària.

Eliminats, dins cada varietat, els barbarismes de lèxic i de sintaxi, reintroduïdes en la llengua escrita les paraules i les construccions perdudes durant els segles de decadència literària, enriquida la llengua escrita pels mots i girs que ens ofereixen els diferents parlars actuals, bandejades les mil corrupteles que hi pul-lulen, evitades les grafies consagradores de pronúncies merament dialectals; les diferències que encara trobaríem entre el català de Catalunya, el català de València i el català de les Illes, potser es reduirien a unes quantes divergències morfològiques, les quals per llur nombre i per llur importància no justificarien pas de parlar com encara alguns parlen, d’una llengua valenciana i d’una llengua mallorquina enfront d’una llengua catalana.

Títol i text recollits a *Discursos per la llengua*, de Joan Miralles i Monserrat (Publicacions de l’Abadia de Montserrat i UIB, 1999). La datació va ser establerta per Vicent Pitarch el 2011 a *Pompeu Fabra, l’autoritat admirada pel valencianisme*.

4 Som una sola llengua

Rudolf Ortega @Rudolf_Ortega

El País, 19/07/2017

https://cat.elpais.com/cat/2017/07/19/cultura/1500472212_198842.html

Corren vents inusitats a favor de la unitat de la llengua catalana. I el millor de tot és que no es tracta d'una afirmació –la reivindicació de la unitat de la llengua– que surti com a resposta a la voluntat fragmentadora de les forces centrípetes de l'estat, com si haguéssim practicat sempre un discurs malenconiós davant els embats politicomediàtics que qüestionaven la integritat del domini lingüístic, sinó que ens trobem davant d'una acció pràctica, real, d'implementació d'accions que busquen posar d'acord les tres grans zones de la catalanofonia. No se'n parla prou, i per primer cop Catalunya, les Balears i el País Valencià estan posant en comú algunes de les seves mesures en política lingüística.

Ja va essent hora doncs d'exercir la unitat de la llengua i d'entendre que la fragmentació legislativa actual, resultat de l'ordenament jurídic vigent, és superable amb voluntat política i una acció institucional que hauria d'anar més enllà dels límits que imposen les barreres administratives. No es tracta només de defensar la unitat de la llengua com s'ha fet sempre, sinó de creure-se-la, assumir-la com a pròpia i començar a aplicar mesures per exercir-la plenament, en una doble línia encetada en els últims temps que abasta tant els àmbits acadèmics com els polítics.

Des del punt de vista acadèmic, destaca l'elaboració d'un discurs que busca superar la centralitat del terme Països Catalans per posar l'accent en el de domini lingüístic, tot desidentitzant la matèria d'interès (la llengua) i buscant de definir un espai comunicatiu, cultural i econòmic compartit que convoqui consensos i aparti els afectes. Són bones mostres d'aquest nou relat el volum de Miquel Àngel Pradilla *La catalanofonia* (IEC) i el recent *La nova articulació catalana-valenciana-balear*, coordinat per Jordi Manent i publicat per les Edicions de la Revista de Catalunya, i definit a la contracoberta com “revisionista i autocrític amb els que intentaren bastir uns Països Catalans ja desequilibrats *per se* amb l'ús del nom”.

I pel que fa a la política, ja s'han produït les primeres trobades entre les respectives direccions generals de Política Lingüística dels tres territoris majors de la llengua, a rebuf de la Declaració de Palma, signada el 20 de febrer d'enguany amb l'objectiu de tots tres governs autonòmics d'emprendre polítiques compartides sobre el que és compartit, això és, la llengua. Sense anar gaire més lluny,

aquest mes de juliol s'ha produït la tercera trobada entre els tres responsables de la política lingüística, en la qual es va decidir tirar endavant la celebració conjunta del nou Any Fabra, el 2018, arran del 150è aniversari del naixement del Mestre i del 70è de la seva mort.

Passa que les mesures empreses tenen un cert aire de provisionalitat fruit d'un moment polític dolç (en cap dels tres territoris el Partit Popular ni Ciutadans són al govern ni el sustenten) i pequen del que en el terreny de la normativa es considera una virtut, que és la composicionalitat. Malgrat la pretensió de bastir un discurs global i unitari, som encara deutors de la fragmentació, en concebre aquest discurs més com una unió entre les parts que no pas com un conjunt matisable, o sensible a les diferències. No necessitem que els responsables de la Política Lingüística es reunixin i comparteixin mesures, sinó que, com deia Antoni M. Badia i Margarit a la cloenda del Segon Congrés Internacional de la Llengua, hi hagi una única acció normalitzadora a través d'un sol "organisme adequat". Com no necessitem que s'homologuin els diversos certificats de català, sinó que el certificat sigui el mateix arreu.

El repte demana una certa ambició. La Constitució (ves qui ho havia de dir!) permet l'acord entre comunitats a través de l'article 145, una possibilitat que convé tenir present en abstracció del que passi l'1-O. Si el domini lingüístic és únic, cal superar la territorialitat per mitjà d'una legislació comuna, per exemple amb una mateixa llei de mínims aprovada pels parlaments català, valencià i balear, que estableixi mecanismes conjunts –mateixa política lingüística, mateixos certificats, reciprocitat de mitjans de comunicació– i que permeti dur al terreny pràctic el que és una evidència compartida: som una sola llengua.

5 Demografia, política i llengua: la sostenibilitat del català

Vanessa Bretxa @VBretxa

Racó Català, 17/07/2017

<https://www.racocatala.cat/opinio/article/42032/demografia-politica-llengua-sostenibilitat-catala>

L'apunt d'avui se centra en la triada demografia-política-llengua. Cada cop és més evident que el futur del català com a llengua sostenible va estretament lligat a la demografia i a la política del país. No es pot entendre el seu futur sense una visió holística del context social. Així, doncs, avui farem un repàs a l'estat passat, present i futur del català.

La primera pregunta que ens fem és: d'on venim? Venim d'un procés de polítiques lingüicides del català. Encara, avui, el castellà té la màxima capacitat discriminant a Catalunya. L'article 3 de la Constitució espanyola de 1978 ens recorda que "*todos los españoles tienen el deber de conocer la lengua española*". Per contra, el català, malgrat l'intent de l'Estatut del 2006, segueix sent només una llengua optativa. Venim d'una societat que a principis del segle XX era pràcticament monolingüe catalana, però les fortes onades immigratòries dels anys 50-70 i principis del segle XXI han capgirat la situació. Actualment, ja podem dir que la majoria de la població del Principat té els seus orígens familiars fora de Catalunya. En poques paraules, tenim una comunitat lingüística sense estat propi ni propici que ha estat minoritzada demogràfica, mediàtica, política i jurídicament.

La segona pregunta que ens fem és: on som? A l'any 2017 podem dir que el català és una llengua mitjana parlada per més de 9 milions de persones (principalment com a segona llengua). Una llengua amb un nombre de parlants comparable al suec, al grec o al danès. Aquestes llengües són viables, en principi. El català té possibilitats de ser una llengua viable, sòlida, perfectament equipada i completa. Falten, però, les condicions polítiques i jurídiques que ho facin possible. La societat catalana és una societat de llengües en contacte i en competència, tant el català com el castellà són presents en la gran majoria de les esferes de la vida; dit en altres paraules, no hi ha una distribució funcional clara. Lingüísticament som una societat poc polaritzada, la llengua no és un element de segregació social, no podem parlar de dues comunitats lingüístiques. Aquesta despolarització lingüística cada cop és més evident: els catalanoparlants viuen menys en català i els castellanoparlants viuen menys en castellà. Som una societat profundament bilingüe, però amb una asimetria important: un de cada cinc adults encara no sap parlar català. La transmissió lingüística intergeneracional és positiva però amb una incorporació molt feble dels immigrants a l'ús del català. Malgrat els esforços, la població al·loglota tendeix a reforçar el paper del castellà com a llengua franca i d'integració a la societat catalana.

La tercera pregunta que ens fem és: on volem anar? Volem aconseguir la plena normalització del català, poder viure plenament en català. Volem incrementar el valor classificador del català i reduir el del castellà. Volem evitar el tancament de límits intergrupals i afavorir l'atracció cap al català. Volem canvis en l'estatus jurídic-polític de la llengua i donar més pes al català al món socioeconòmic. Així doncs, té futur el català? Sí, jo crec que sí, però calen canvis en l'estructura demogràfica i política del país. El futur del català depèn del model productiu i

reproductiu del país. D'entrada s'han d'elaborar polítiques socials que donin més suport a les famílies per tal d'augmentar la natalitat: segons el Centre d'Estudis Demogràfics a Catalunya, una de cada quatre dones no tindrà fills en contra de les seves expectatives i desitjos. I al mateix temps, cal canviar el model productiu per tal de no dependre tant de les fortes i periòdiques onades migratòries que desestabilitzen l'estructura social i lingüística del país. La demògrafa Anna Cabré deia: "La meitat dels catalans es fan pels procediments habituals i l'altre meitat són d'importació i es catalanitzen després"; el problema, però, és que el procés de catalananització és massa lent i no sé fins a quin punt sostenible.

6 Ortografia aplicada

Pau Vidal @pauetvidal

VilaWeb, 18/07/2017

<https://www.vilaweb.cat/noticies/ortografia-aplicada-pau-vidal/>

Al costat de la seva germana gran, la Gramàtica, l'Ortografia és indiscutiblement el nap-buf de la família. N'hi ha prou de comparar el nombre de pàgines o el PVP: 1.440 contra 230, 75€ contra 9€. Ara, als prestatges del bon corrector català ja es dreça la tríada màgica formada pel Diccionari (que de fet ha estat com un fill únic des del 2007, a l'espera de les dues germanetes), la Gramàtica i l'Ortografia. El trident del bon escriure, com si diguéssim. O s'hi hauria de dreçar. Perquè encara que el primer i la tercera són consultables en línia, als lletraferits ens encanta tenir els tòtems de l'ofici en paper. Si més no als que som fetitxistes. Això sí, espero que no els tinguin col·locats per ordre d'aparició, perquè, amb la còrpora que gasten Diccionari i Gramàtica, la pobra Ortografia (que a sobre no té ni tapa dura com els altres dos) pràcticament ni es deu veure.

I tanmateix, paradoxes de la vida, és la que té més ídem fora d'aquests prestatges (que són una metàfora de l'ofici, ja m'enteneu). Tal com va quedar clar aquells dies irats de la batalla diacrítica, el parlant de carrer (que no és necessàriament el senyor que va per la via pública amb el mòbil enganxat a l'orella) està disposat a grans gestes heroiques per un accent robat, i fins potser per una hac intercalada o una erra desdoblada, que són conceptes a l'abast de tothom. Però a l'hora de batre's per entelèquies com una combinació de pro-

noms, una caiguda de preposició o una concordança de participi, ja som només els filòlegs terminals els qui ens llancem el guant a la cara. Per dir-ho amb la prosa sempre prudent dels autors, “la Secció Filològica és conscient del valor social de l’ortografia i de l’alt valor simbòlic que té per als usuaris, [per això] ha volgut mantenir la seva tradicional actitud de prudència i de respecte per l’ortografia fundacional”.

No és estrany, doncs, que un dels àmbits professionals que pateix de més a prop la passió ortogràfica del parlant, el de mestres i professors, sigui el qui s’escarrassa a establir l’imprescindible cordó umbilical entre la fixació normativa i la vida moderna. Que és tant com dir la virtual. Si més no això és el que ha fet Xavier Breil, professor a l’acreditada [escola Sadako](#) (últim premi Baldiri Reixac), amb [Dictapp](#), una aplicació informàtica per a aprendre precisament a no fer faltes d’ortografia. El professor Breil ha patit en carn pròpia les dificultats més recurrents dels alumnes al respecte, i és això el que el va inspirar a l’hora de fer la llista de temes: Posar accents, Apòstrof i guionet, La B i la V, La dièresi, Consonants finals, Juntes o separades... La interfície és d’estètica dibuixos animats ([mireu el vídeo de presentació](#)) i el funcionament és molt senzill, a partir de dictats de diversos nivells de dificultat. Quan has completat l’exercici, tu mateix el pots corregir i anar guanyant punts, com si fos un *grandictat* de butxaca.

A la seva escola, explica aquest profe de català, la tecnologia hi tenia un paper predominant de feia temps, i sovint passava allò que s’ha denunciat des de tantes instàncies: que el que en principi havia de facilitar i estalviar feina, en realitat acabava derivant en més feina i estar pendent de mil coses, fins al punt que tenies més la sensació d’estar tu al servei del dispositiu que no pas a l’inrevés. Dictapp, doncs, neix de la idea que la tecnologia digital ens ha de facilitar la vida encarregant-se de la feina més rutinària (que una màquina pot fer) per deixar el docent amb més temps per a la més fina o especialitzada (que una màquina no pot fer). I així poder fer realitat una cosa, remata Breil, de què es parla sempre però que per a un professor és molt difícil de dur a la pràctica, que és atendre cada alumne de manera personalitzada. Allò que la nova pedagogia en diu “atenció a la diversitat”.

La base teòrica, doncs, no pot ser més actual. Nova ortografia, màxim aprofitament de la tecnologia, atenció individual. Com que els creadors estan convençuts que el públic potencial d’aquesta app seran les escoles, ara és un bon moment per conèixer-la, no fos cas que la *rentrée* agafés els claustres amb els pixats al ventre. Però Dictapp permet tant la feina de monitorització per part

d'un professor com el mode lliure d'autoaprenentatge, és a dir, l'autodidactisme. Ara que falta poc perquè quedi desfasada aquella llegendària excusa que deia que “és que jo vaig estudiar en castellà”, ja us ho diré: qui fa faltes d'ortografia és perquè vol.

7 Amerar i amarar, allunar i aterrar

J. Leonardo Giménez

Levante-EMV, 03 i 17/07/2017

Un amic em conta un cas que li va passar a la seua filla amb la paraula *amerar*, i en alguna altra, en una redacció per a un concurs de contes per a estudiants de secundària. En un fragment de la narració, la xiqueta va escriure: “L’avi Quico em contava que va aprendre ben prompte la tasca d’amerar la calç, en la bassa de l’hortet”. La seua professora, quan va llegir el conte, la va felicitar per la qualitat del text (va quedar segona en el concurs), però li va fer unes quantes anotacions respecte a algunes paraules i expressions que l’estudiant havia utilitzat i que la docent considerava dialectals o col·loquials. Una d’estes va ser el verb *amerar*, del fragment citat. La professora la marcà i anotà al marge la forma *amarar*. En l’explicació de les anotacions, la mestra digué a l’estudiant que, encara que *amerar* estava acceptada, en un text narratiu i en qualsevol registre formal, calia usar la forma general *amarar*. El mateix retret li féu respecte a altres paraules i formes, com *faena*, *tio*, *vora* (en el sentit de ‘aproximadament, quasi’); i el mateix respecte a un *estos*, de l’estigmatitzat, per l’essencialisme, *este*, que se li va “colar”. Vaja, seguim igual, en alguns àmbits, com si no tinguérem l’Acadèmia Valenciana de la Llengua. Però tornem a *amerar* i *amarar*. La primera d’estes formes és, com diem els valencians, ‘banyar (alguna cosa) o posar-la a remulla, de manera que el líquid la penetre completament, que absorbisca la major quantitat possible de líquid’, de manera que amerem un drap per a torçar la pica o qualsevol moble o part de la cuina; quan plou ben plogut, la pluja amera la terra (en les tronades l’enfanga, més que l’amera). I quan ens pilla al ras, quedem amerats d’aigua. I s’amerava la calç viva per a deixar-la a punt per a emblanquinar. També amerem l’espart per a fer espartenyots, cabassos, estibes o cistelles. Com també els professionals o els artesans que treballen el cànem o el lli ameren estes plantes, ja segades i assecades, per a fer cordes, bosses i altres utensilis. I quedem amerats de suor quan apreta la calina, i més si fem algun tipus d’esforç o exercici físic. I també

es pot estar amerat/ada d'amor i bons sentiments. Un cosí meu li va escriure una carta a la xica que volia enamorar en què li deia "Estic completament amerat de tu". I la va enamorar.

A Catalunya, almenys en la part oriental, diuen i escriuen *amarar* al que nosaltres diem *amerar*. El diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans inclou les dos formes, però prioritza la que allí diuen, com és natural. El diccionari de l'AVL també arreplega les dos grafies, però prioritza la que diem nosaltres, com també és normal. El que no és tan clar són les marginacions i les prioritats que imposen alguns i algunes en l'ensenyament i en altres àmbits. *Amarar* té també un altre sentit, però d'això parlarem la setmana que ve.

Fa dos setmanes acabava esta columneta amb el compromís de tractar el vocable *amarar*, en l'accepció que té diferent del significat de *amerar*. Les dos formes són sinònimes en el sentit de posar alguna cosa a remulla, en contacte amb aigua, vi o un altre líquid. La forma *amerar* és la més general en la parla valenciana, mentres que *amarar* és l'habitual en la catalana oriental. Com deia, esta última grafia té també un altre sentit, tant en la nostra variant com en les altres de la nostra llengua. 'Posar-se en la superfície de l'aigua, un hidroavió o una astronau' es denomina *amarar*. Els que som de terra a dins, segurament, vorem poques vegades (o cap), en directe, realitzar-se eixe significat del verb *amarar*; els de vora mar, en tenen més, però una astronau, també serà difícil vore-la com amara. Però, en tot cas, si toca parlar d'això, sapiam tots/totes dir ben dita eixa acció. En castellà es diu *amerizar*, però també, com en valencianocatalà, *amarar*.

Una altra acció que, molt probablement, no vorem mai personalment, llevat que algú siga astronauta o empleat de la NASA i li toque anar a la Lluna, és *allunar*, és a dir, 'prendre terra en la superfície de la Lluna': *L'aeronau ja ha allunat*. Segurament, d'ací uns quants anys no caldrà ser, necessàriament, astronauta per a anar a la Lluna. Bastarà ser multimilionari, apuntar-se a un viatge lunar d'excursió i esperar-ne el torn. La resta de mortals ens conformarem a vore *allunar* per televisió o per internet. En la llengua veïna eixa acció es diu *alunizar*, paraula pareguda a *al·lucinar*, però que no té res a vore, llevat que hui per hui anar a la Lluna d'excursió és una al·lucinació.

I ara, després de xafar el nostre satèl·lit i la mar, toquem terra. *Aterrar* és com es denomina normativament l'acció de 'prendre terra un avió, un helicòpter o qualsevol aparell volador', 'arribar a terra un paracaigudiste'. També aterren un pardal, una rata penada i tota classe d'ocells i aus voladores quan es posen en

terra. En castellà, *aterrizar*. Però *aterrar* té més significats, com és 'omplir o cobrir amb terra un espai, generalment un llac, un mareny', 'posar terra a un camp o bancal que li'n falta per a fer cultius més productius'. També és 'fer caure en terra', 'véncer, derrotar' i 'recalar', 'arribar, una embarcació, després d'una navegació, a la vista d'un punt conegut'. Cal no confondre *aterrar* amb *aterrir*, que és 'infondre terror' o 'sentir terror'. En castellà *aterrorizar*, també *aterrar*. Podem estar aterrits, cosa mala, a ningú que li passe, però estar aterrats (coberts de terra) deu ser molt pitjor.

I finalment, un aclariment respecte al castellà *alunizar*, tractat més amunt. En la llengua veïna, també és 'entrar en un establiment comercial pel procediment de l'*alunizaje* ('trencar la lluna de l'aparador amb un impacte d'automòbil') per a robar'. Normativament, en la nostra llengua eixa acció l'arreplega el verb *encastar* i el substantiu *encastament*. Però l'*ÉsAdir* arreplega *allunatge* en eixe sentit, amb l'advertiment normatiu corresponent.

8 La síndrome de l'últim mohicà

Marta Serra Serra

El Temps, 19/08/2017

<https://www.eltmps.cat/opinio/1962/la-sindrome-de-lultim-mohica>

Se sap, i és profecia que l'estat de la llengua catalana arreu del país no és dels millors: ni aquí, ni al centre, ni al sud. No ho dic jo, que no sóc ni lingüista, ni sociolingüista, [ho diuen els professionals del tema](#). També és una evidència que aquesta situació varia segons les comarques, les viles i ciutats que hi ha arreu dels Països Catalans. Fins aquí, amb aquestes generalitats, segurament tots estem d'acord.

Ara bé, quan pensem i preguntem sobre alguna de les parts del nostre allargat país sorgeixen la complexitat, els tòpics i les imatges preconcebudes. Als de Catalunya Nord, generalitzant i passant per alt les nostres especificitats urbanes o rurals, plana o muntanya, ignorant la complexitat interna pròpia de les nostres comarques, ens ha tocat ser els de: «Aquí ningú parla català, no?».

D'acord, aquí el català ha estat exterminat metòdicament per l'Estat. La situació del català com a llengua d'ús social o de transmissió en l'entorn familiar és alarmant. I malgrat això la remor persisteix. No qüestionaré en cap cas la inviolació real, dramàtica, de la llengua, ni la pèrdua de gran part dels elements de

la variant dialectal rossellonesa. Dos més dos fan quatre. Però jo ja he nascut en aquesta situació. En el meu entorn proper, exceptuant el familiar i una part de les amistats, tothom parla francès. A la feina, a cal metge, fent compres, quan contesti a un desconegut. Ningú sap parlar català. O millor dit, tothom em parla en francès. I jo parli en francès a tothom. Que no és el mateix. I aquí és quan sorgeix un dels pitjors mals que tenim actualment els catalanoparlants nord-catalans. Tots ens pensem que ningú més parla català.

Aquesta és la meva actitud, que en la situació actual és de les més dramàtiques, i que ens afecta gairebé a tots, tot i que de formes diferents: és la síndrome de l'últim mohicà. Aquesta síndrome té diversos símptomes. Els que diuen que no parlen bé català. Com que ja no parlen català amb gairebé ningú que no sigui l'entorn estrictament íntim, perden tota la seguretat que dona practicar la llengua en el quotidià i amb gent diversa. La llengua esdevé una relíquia, quelcom de preciós, però que s'amaga.

Els que diuen que si vols parlar en català, cal anar al sud. Perquè aquí no el podran parlar amb ningú. Els que us parlen en castellà, quan veniu des de Barcelona. Perquè estan convençuts que no poden parlar altra cosa. Els que mai intenten parlar en català a la primera, a algú amb un accent en francès més que dubtós. Els que, sense ni més ni menys, volen marxar a viure més enllà de l'Albera, per viure en català. Els que tornen desanimats i tristos quan un "veritable" català els hi ha parlat en francès quan han intentat fer-ho en català. Els que se preocupen més de la pulcritud de la llengua que de la seua pràctica normalitzada i desvergonyida. El mainatge que amb sorpresa certament innocent, al sentir-me parlar en català amb la meua nina me diu que va a l'escola en català. L'home gran, que sentint sonar les "Muntanyes regalades" comença a cantar, i quan no sent ningú més, púdic, calla. La jove, que intenta aprendre català i li parlen en francès. El que, borratxo, se posa a parlar català i l'endemà podrà dir que ni ho recorda, ni el parla. I molts més.

Me declari malalta d'aquesta síndrome adquirida i patir de més d'un dels símptomes. La síndrome de l'últim mohicà la patim tots i totes. És, mentre n'ets afectat, individual i intransferible. Només se podrà superar col·lectivament. Sense cap mena de dubte, no hi cap solució miracle. Però la presa de consciència és essencial per avançar. I els espais on la llengua pugui fluir són necessaris, més enllà dels llocs d'ensenyament de la llengua. Si no, s'aprendrà el català com s'aprèn l'anglès per practicar-lo quan se marxi fora de casa. I aquí, això no té sentit. I aquests espais existeixen: castellers, casals, escoles... Però també se poden trobar o crear: metges, el veí del segon, el cambrer del bar de sota casa...

Qui no s'ha trobat mai en un entorn on suposadament ningú parla català i on han acabat sorgint, al llarg de la vesprada, de sota les pedres, els catalanoparlants?

Socialitzar la llengua, superant pors i vergonyes. Simplement parlant en català. Parlant amb l'altre. I potser així, un cop superada la síndrome, continuar a treballar per la recuperació de la llengua catalana a la Catalunya Nord i per tant, arreu dels Països Catalans. Partint de noves bases, sense llast del que érem i ja no serem, però recuperant els mots dels avis, per donar-los sentit, el dia de demà.

9 Entrevista a Mònica Montserrat Grau

Maria Cucurull @mariacucurull

El Periòdic (Andorra), Quadern de llengua, 28/09/2017

<https://www.elperiodic.ad/documents/revistes/llengua.pdf>

La Mònica és consultora a la UOC i coordinadora del Postgrau de Correcció i Assessorament Lingüístic de la UAB. En l'àmbit de l'assessorament lingüístic, s'ocupa de tasques editorials i corregeix transcripcions del Parlament de Catalunya. També és autora de diversos articles en coautoría amb David Paloma Sanllehí: «La pronunciació de llatinismes i d'italianismes en el Diccionari ortogràfic i de pronúncia» (Estudis Romànics, XXXVIII); «La variació geogràfica en les sèries de televisió en català. Dos conceptes nous: variació autodiàtòpica i variació alterdiàtòpica» (Llengua i Ús, 56); «El Diccionari ortogràfic i de pronúncia: història i estructura» (Estudis de Llengua i Literatura Catalanes/LXVIII. Miscel·lània Jordi Bruguera). A més, ha elaborat amb David Paloma Sanllehí i Josep Àngel Mas Castells el recurs el línia: Diccionari de dubtes del català oral (DDCOR). <http://llengua.info/ddcor/>

Com va sorgir la idea de fer un homenatge a Josep Ruaix?

La idea va sorgir en el context d'un projecte que es podria anomenar de «rutes filològiques». Fa un any vam estrenar la Ruta Pompeu Fabra (www.rutapompeufabra.cat), que ens porta a visitar llocs emblemàtics de la vida i l'obra de Fabra (de Barcelona, de Prada de Conflent, potser ben aviat també de Bilbao...), i ens vam imaginar també una Ruta Josep Ruaix –continuador de Fabra i un dels gramàtics més importants del país–, que ens podria dur a Moià, a Vic, etc. Va ser Ruaix mateix qui ens va fer recular, però sí que es va avenir a rebre un «petit» homenatge, tan petit que va superar l'aforament de l'Auditori Sant Josep de Moià.

Hi ha qui considera que Josep Ruaix ha estat un gramàtic poc reconegut, què en penseu?

Segurament és així. De vegades, les veus que no emanen de l'acadèmia, de les universitats, no acaben tenint el ressò que probablement també es mereixien. Sovint també passa que obres brillants i rigoroses no troben prou suport editorial ni una difusió justa. Per sort, en els últims temps, Josep Ruaix ha anat rebent alguns reconeixements institucionals; arran, però, de la gestació de l'homenatge del 2 de setembre, vam comprovar que, sobretot, té el reconeixement, l'afecte i l'agraïment de deixebles, companys de feina, amics, etc.

El català en fitxes ha estat clau per tota una generació?

Sens dubte. Nosaltres pertanyem a una generació que ja va estudiar en català a l'escola i, també des de sempre, hem tingut una assignatura de català. En canvi, per a generacions anteriors que no han viscut en aquest context de «normalitat» lingüística, obres de Ruaix com *El català en fitxes* o el *Català fàcil* van complir les funcions pròpies d'una gramàtica i van gaudir d'una remarcable acceptació popular. Es consultaven en cursos de català més o menys formalment instituïts, però també com a recursos d'autoaprenentatge. A més, el caràcter didàctic d'aquestes obres ha fet que transcendeixin i que encara avui es puguin considerar referencials.

En èpoques difícils per a la nostra llengua hi havia molta voluntat d'aprendre el català; creieu que actualment ha minvat aquest compromís social amb la llengua?

És possible que existeixi un cert relaxament entre sectors de la població que no han conegut o no han experimentat circumstàncies de repressió o discriminació lingüística. També és veritat que, en altres èpoques, qui volia aprendre català havia de buscar-ne les vies, que podien arribar a ser fins i tot clandestines. Aquesta mena d'esforç addicional que en el passat havia d'exercir qui volia aprendre català potser feia més visible el compromís amb la llengua. De totes maneres, i potser perquè em moc en aquests cercles, tinc la impressió que sí que hi continua havent un potent compromís social amb la llengua, especialment en contextos convulsos com els que vivim actualment i en els quals la llengua pròpia del país s'erigeix com un dels símbols d'identitat més importants; potser el més important.

Com a professora universitària, com veieu el futur de la filologia? Què caldria fer per promoure que els estudiants escullin estudis de llengua i literatura catalanes?

Com a professora i com a coordinadora del Postgrau de Correcció i Assessorament Lingüístic de la UAB, el que percebo és una necessitat que la llengua des-

cedeixi de l'abstracció a l'aplicació real. Si s'aconsegueix que els estudiants s'adonin dels usos i les aplicacions reals dels coneixements lingüístics, potser es decantaran per aquesta disciplina. L'assignatura Llengua, cultura i societat, de la UOC, també em permet comprovar que existeix interès per la situació social del català i, en definitiva, per les llengües, i ho demostren reflexions interessantíssimes dels estudiants sobre la llengua lligada a la identitat, el model estàndard, o la diversitat lingüística al món i la comunicació humana en general.

Ruaix creu que «no ens podem girar d'esquena al jovent», cal que s'identifiquin amb la llengua catalana, però com podem escurçar distàncies entre el català estàndard i el col·loquial?

Cal donar a conèixer el registre estàndard d'una manera efectiva i cal, també, ensenyar bé les funcions del model estàndard d'una llengua. El registre col·loquial és tan necessari com el formal, però s'ha de saber en quins contextos és pertinent usar-lo i se n'ha de preservar la genuïnitat, tanta com es pugui, però sense tancar els ulls a certes llicències característiques del col·loquial, tendències i influències; només així el jovent se sentirà pròpia la llengua, i la parlarà sense prejudicis i d'una manera natural.

Ho podem aconseguir tot, és a dir, que el català es normalitzi plenament i que s'utilitzi correctament? O bé haurem d'acceptar certes estructures...

Convindria distingir entre la normalització plena de la nostra llengua i la correcció gramatical. Des del punt de vista social, segurament és més important assolir l'ús normalitzat de la llengua catalana en tots els àmbits de la societat (a l'escola, a la feina i en totes les disciplines, al carrer, a l'Administració, als mitjans de comunicació). Si es gaudeix sense fissures d'aquesta plena normalitat, ens podem dedicar amb més garanties a procurar, més que la correcció, l'adequació de les actuacions lingüístiques, tant orals com escrites, i en qualsevol registre i àmbit.

Sobre l'homenatge a Josep Ruaix el 2 de setembre del 2017, llegiu-ne la crònica de Maria Cucurull ("Gràcies pel que ens has dat") a l'[InfoMigjorn 1.341](#), 05/09/2017.

A la pàgina següent reproduïm l'"Auca de Josep Ruaix i Vinyet" que se li va lliurar en aquest homenatge, amb text de Joan Vilamala i il·lustracions de Toni Donada. Podeu consultar-la a més resolució en l'enllaç <http://www.migjorn.cat/pdf/Auca-RUAIX.pdf>

AUCA DE JOSEP RUAIX I VINYET

Bon gramàtic, escriptor, de Calders senyor rector

1. Així que neix l'any 40 a la vila de Moia, en Ruaix no plora, canta i xiuxiua en català.

2. La seva mare, Maria, i el seu bon pare, Miquel, en una espardeyeria es guanyen el pa i el cel.

3. De petit va als Escolapis a aprendre de lletra i més: hi comença a agafar el llapis i despunta entre els primers.

4. Així que pot, l'home ingressa al Seminari, content, i entre els companys, sense pressa, experimenta un invent.

5. Les seves fitxes, on mostra les normes d'ortografia, fàcils com el parentoste o com una avemària.

6. I aviat corre la brama, més enllà del Moianès, que seguint el seu programa s'aprèn llengua com si res.

7. Ell, però, va fent la seva. S'ordena el seixanta-sis i posant la mà a l'esteva llaura la mar de felicitat.

8. Se'n va a Roma, al Pontifici, fins a l'any setanta-u. Toma aquí i amb nou desfici treballa més que ningú.

9. Acaba filologia, fa de mestre i corrector, i dient missa en fa via com escou al bon rector.

10. Mentrestant, les seves fitxes es van escampant arreu, tant o més que unes saltsitxes que estiguessin bé de preu.

11. Amb elles la normativa s'explica la mar de bé. No para la rotativa; tothom les fitxes vol fer.

12. Treballant com la formiga, en Ruaix, discret, tenaç, i envoltat de gent amiga, ens ha anat marcant el pas.

13. Així ha creat escola, quan a la Universitat ni tan sols li deien "hola" i poc li feien costat.

14. Del país, de punta a punta, ha descrit el seu parlar i ha estat membre de la Junta Permanent de Català.

15. Ha fet d'assessor lingüístic de moltes publicacions, amb son toc característic i subtils observacions.

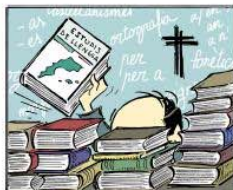
16. Segueix Fabra i fins l'esmena en alguns casos, si cal, i va bastint a balquena un corpus gramatical.

17. I de més d'una revista, com és *Llengua Nacional*, on exposa el punt de vista, en Ruaix n'és el puntal.

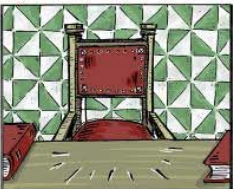
18. Entre els lingüistes famosos té pes la seva opinió i en els temes espinosos sap quedar com un senyor.

19. En Josep Ruaix no para com a mestre i capellà. *Estudis de llengua* ara acaba de publicar.

20. I segueix, incombustible, tothora al peu del canó, com un servidor impassible de la llengua i la nació.

21. A la Secció Filològica, molts l'hi trobem a faltar: per mil fetes, per pura lògica i pel bé del català.

22. Val a dir que com a premi té de Sant Jordi la Creu i l'estima del seu gremi: així sí que no té preu!

23. Si el rector de Vallfogona és valorat com qui més, també com a nova icona cal valorar el de Calders.

24. Per això, amb molta eufòria, li diem fent-li costat. Pep Ruaix, has fet història, gràcies pel que ens has dat!

HO ORGANITZEN

HI COL·LABOREN Ajuntament de Calders

Ajuntament de Moia

Text: Joan Vilamala
www.auques.cat
#Il·lustracions: Toni Donada

EDICIÓ AMB MOTIU DE L'HOMENATGE A JOSEP RUAIX I VINYET
Moia, 2 de setembre del 2017